

Halász Imre

A polgári kori pénzüintézeti hálózat kialakulása a Délnyugat-Dunántúlon

Baranya, Somogy, Tolna, Vas, Zala megyék

**XI. Régiók a Kárpát-medencén innen és túl. Nemzetközi tudományos konferencia.
Kaposvár, 2018. október 12.**

1. szekció: Magyarország gazdaságtörténete és régiótörténeti kutatások

MIKRO- ÉS MAKROGAZDASÁGI FOLYAMATOK MÚLTBAN ÉS JELENBEN
BGE 1/2018. számú kutatási programja.

BGE

A SOPRONI KÖZIGAZGATÁSI KERÜLETBEN TALÁLHATÓ PÉNZINTÉZETEK 1853.

A tárgyalt térségben lévő takarékpénztárak: Kőszeg, Nagykanizsa, Szekszárd, Pécs

Sparcassen - Ausweis.

	Conv. Münze.	
	fl.	kr.
Die Sparcasse in Oedenburg hatte am 1. Jänner 1853 ein zu verwalteses Capital von mit letztem December desselben Jahres hingegen somit stellt sich eine Vermehrung heraus von	785,257	13
	803,018	4
	17,760	51
Die Sparcasse in Gr. Kanischa hatte am 1. Jänner 1853 ein Capital zu verwaltesen mit mit letztem December 1853 hingegen somit eine Vermehrung von	81,560	2
	97,148	41
	15,588	39
Die Sparcasse in Enaab hatte am 1. Jänner 1853 ein Capital zu verwaltesen mit mit letztem December desselben Jahres hingegen nur somit ergibt sich eine Verminderung von	329,862	46
	325,680	42
	4,182	4
Die Sparcasse in Güns verwaltete mit 1. Jänner 1853 ein Capital von mit letztem December 1853 hingegen von demnach eine Vermehrung mit	320,521	46
	603,619	27
	83,097	41
Die Sparcasse in Szegszárd hatte am 1. Jänner 1853 ein zu verwalteses Capital mit mit letztem December 1853 hingegen somit eine Vermehrung mit	196,441	9
	200,707	16
	4,266	7

Die Sparcasse in Fünfkirchen
hatte am 1. Jänner 1853 zu verwaltesen ein Capital von
mit letztem December 1853 hingegen
somit eine Vermehrung von

	fl.	kr.
Capital von	376,433	12
mit letztem December 1853 hingegen	409,231	50
somit eine Vermehrung von	32,798	38

Die Sparcasse in Veszprim
hatte am 1. Jänner 1853 ein Capital zu verwaltesen mit
mit letztem December 1853 hingegen
somit eine Vermehrung mit

	fl.	kr.
Capital zu verwaltesen mit	414,867	42
mit letztem December 1853 hingegen	481,245	55
somit eine Vermehrung mit	66,378	13

Bilanz-Conto
der Sparcassa in Gross-Kanischa am 31. December 1853.

Soll.	Conv. Münze		Haben.	Conv. Münze	
	fl.	kr.		fl.	r.
An Capital-Conto	15,000	—	Für Wechsel-Conto	28,070	—
„ Einlags-Capitalien zu 5%	74,314	8	„ Obligationen-Conto	62,613	—
„ Einlags-Capitalien zu 4%	4,365	19	„ Voranschüsse-Conto	3,550	—
„ unbehobene 5% Interessen	2,010	44	„ Utensilien-Conto nach Abrechnung von 10% pr. Jahr für Abnützung	180	—
„ zugeschriebene 4% Interessen	73	—	„ bare Casse pr. 31. Dec. 1853	2,735	41
„ Reserve Fond-Conto	29	41			
„ Gewinn- und Verlust-Conto	1,355	49			
	97,148	41		97,148	41

Takarékpénztár székhelye	alaptőke 1853.12.31.		éves nyereség 1853	
	„erősorrend”	összege CM	„erősorrend”	összege CM
Sopron	1.	803 018,04	4.	17 760,51
Kőszeg	2.	603 619,27	1.	83 097,41
Veszprém	3.	481 245,55	2.	66 378,13
Pécs	4.	409 230,50	3.	32 798,38
Győr	5.	325 680,42	7.	4 182,04
Szekszárd	6.	200 707,16	6.	4 266,07
Nagykanizsa	7.	97 148,71	5.	15 588,39

- Magyarországon

-1867-1873 között

- **552 hitelintézetet** és 170 ipari részvénytársaságot alapítottak,
- 1873 májusában 788 részvénytársaság működött (a közlekedési vállalatok nélkül),
- 337 millió forint névleges és 202 millió ténylegesen befizetett alaptőkével,
- a „**gündolási láz**” csúcspontja 1872-re és 1873 első felére esett,
- 1872-ben 550 (!) új pénzügyintézeti és 15 iparvállalati rt. alapszabályát fogadta el a pénzügyminisztérium,
- ezek nagy többsége valójában sohasem alakult meg,

- 1873. tőzsdekrach

50 bankcsőd, majd lassú regenerálódás,

- **1875. kereskedelmi törvény,**

A MAGYARORSZÁGI HITELINTÉZETEK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA, 1866–1895

	1866	1873	1880	1890	1895
Bankok	4	122	107	170	264
Takarékpénztárak	57	298	316	455	583
Földhitelintézetek	1	4	5	5	7
Hitelszövetkezetek	22	208	249	591	968
Összesen	84	632	677	1221	1822

Forrás: *Magyar Statisztikai Évkönyv*. 1895. Bp. 1896. 294–295.; *Magyar Statisztikai Évkönyv*. 1896. Bp., 1897. 316.

©Tomka Béla 2000.

- bürokratikus piacszervezés → nincs központi bankfiók, ezért sokkal nagyobb mértékben van a Dunántúlon a magánbanki hitelre utalva,

- Osztrák-Magyar Bank

- **főintézet**

Budapest

- **fiókinézet** (századfordulón 29),

Dunántúlon Győr (1879), Kaposvár (1900), Sopron (1880), Szombathely (1900), Pécs (1887), Nagykanizsa (1879),

- [váltó]bíráló tanács (22) –

- Pécs

- Nagykanizsa

- **mellékhely** a bank nem létesített fiókot, hanem egy helyi pénzintézettel kötött szerződést a székhellyel kapcsolatos üzleti kapcsolattartásra,

- váltóleszámítolást végeznek a szerződött pénzintézetek

- Pécs (1880),

- Dunaföldvár (Dunaföldvári járási takarékpénztár és hitelbank mint rt.),

- Szekszárd (Szegzárdi takarékpénztár),

- Nagykanizsa (1879),

- Csáktornya (Csáktornyai takarékpénztár rt.),

- Tapolca (Balatonmelléki takarékpénztár rt.),

- Zalaegerszeg (Zalaegerszegi takarékpénztár rt.),

- Kaposvár (Somogy megyei takarékpénztár Kaposvárott),

- Győr

- Komárom,

- Moson,

- Magyar-óvár,

- Siófok (Balatonvidéki takarékpénztár Siófokon, 1882-ben kéri, hogy Nagykanizsához csatolják – elutasítják, mert Nagykanizsa *„jelentékenyen nagyobb kiterjedéssel bír”* a Győri-nél), később Székesfehérvárhoz tartozik,

- Sopron

- Szombathely,

- 1914-ig 42 magyarországi fiókból 7, 106 mellékhelyből 16 van a Dunántúlon,

MAGYARORSZÁG VÁROSHIERARCHIÁJA A PÉNZINTÉZETI SZEREPKÖR ALAPJÁN, 1910.

Jelmagyarázat: 1 – Innovációs zóna; 2 – A regionális pénzügyi központok „belső gyűrűje”; 3 – A II. rendű pénzügyi központok „külső gyűrűje”; 4 – Regionális pénzügyi központok; 5 – II. rendű pénzügyi központok; 6 – III. rendű pénzügyi központok; 7 – IV. rendű pénzügyi központok; 8 – Pénzügyi szerepkörrel nem rendelkező, városi funkciójú települések.

BANKOK A RÉGIÓBAN - MÉRLEGFŐÖSSZEG: 1874.12.31.

megye	bank neve	alaku- lás éve	részvények db.	részvény- tőke ösz- szege frt	mérlegfő- összeg frt	tiszta nyere- ség frt
Baranya (1)	Baranya megyei takarékos és hitelbank Pécs	1869	5000	500 000	833 709	na.
Somogy (1)	Somogy-Kaposvári földművelési, kereskedelmi és ipar- hitel-társulat Kaposvár	1872	1300	260 000	116 838	veszte- ség 2 534
Tolna (1)	Dunaföldvári <i>népbank</i> mint önsegélyező társulat	1873	1091	64 550	94 569	4 060 (6%)
Vas (3+1)	Sárvári Hitel- és leszámítoló-intézet	1872	500	100 000	164 057	5 000 (10%)
	Szombathelyi leszámítoló társulat	1871	700	70 000	533 937	3 500 (5%)
	Szombathelyi kereskedelmi, ipar- és föld-mívelési bank	1871	2000	200 000	942 825	na (6%)
	Vas-Zalai <i>népbank</i> Körmend	1875	2000	200 000	670 087	30 000
Zala (2+1)	Nagykanizsai bankegyesület	1873	2000	200 000	319 064	15 000 (7,5%)
	Nagykanizsai kereskedelmi- és ipari bank	1867	1000	200 000	140 467	5 460 (5%)
	Sümegei <i>népbank</i>	1873	400	40 000	97 147	na

- a régió **10 bankjának** legfontosabb üzleti adatai **1874-ben**:

- részvénytőke összege: **1 834 550** frt,
- mérlegfőösszeg: **3 912 700** frt,

élénk, folyamatosan növekvő hitelélet,

- a **népbankok** németországi mintára jöttek létre, működésük előre meghatározott időtartamra szólt, Zala megyében a Sümegi Népbankot két évtizedre (1873-1893) jegyezték be, a tagok felelőssége korlátolt volt, nem terjedt túl a lekötött törzsbetéten,
- számos takarékpénztár működését is így engedélyezte a pénzügyminisztérium,
- néhány népbank a későbbiekben bankká fejlődött ugyan, de döntő többségük **takarékpénztár** lett,
- a legelterjedtebb forma lesz Magyarországon: *„csekélyebb alaptőkével bírnak, — alakulásuk legújabb időben az előlegezési üzletre nézve a pénzüzeti viszonyokban kevésbé jártas — és megtakarított filléreit ezen intézeteknél elhelyező közönség érdekében, nagyobb biztonság céljából — azon megszorítás alá esik, hogy az azoknál letett idegen pénzeket csakis az alább következő értékpapírokra, előlegezésekre vagy megvásárolhatására fordíthatják, nevezetesen: Magyar vagy osztrák állami kötvények — az állam által kamatbiztosítással ellátott vállalati papírok — végül ilyen természetű elsőbbségi kötvények vagy záloglevelekre, melyek a budapesti vagy bécsi tőzsdén hatósági engedély alapján állandóan jegyeztetnek.*„ (Magyar Compass, 1874.)

TAKARÉKPÉNZTÁRAK A RÉGIÓBAN 1874.12.31.

megye	takarék- pénztárak száma	részvénytőke összege frt	mérlegfőösszeg frt	tiszta nyereség frt
Baranya	7	770 000	4 951 589 (2)	84 350
Somogy	5	195 000	1 578 877 (4)	26 180 (2 na.)
Tolna	6	470 000	977 389 (5)	27 100
Vas	16	571500	7 673 492 (1)	69 609
Zala	10	470 000	3 369 071 (3)	59 634
Összesen	44	2 476 500	18 550 418	266 873

Megye	takarékpénztár neve	alakulás éve	kibocsátott részvények db.	részvénytőke összege frt	fedezettség %	mérlegfőösszeg (1874. 12.31.) frt	tiszta nyereség frt	egyrészvényre %
Baranya	Dárdai	1873	1000	100 000	40	110 853	3 000	7,5
	Mohácsi általános takarékpénztár	1872	1100	110 000	50	214 001	10 450	19
	Mohácsi	1872	1000	100 000	30	136 370	5 500	18,5
	Pécsi	1845	300	60 000	100	3 750 195	45 000	75
	Pécsi egyesült külvárosi takarékpénztár	1872	1000	100 000	40	213 162	4 400	11
	Pécs-Baranyai Központi takarékpénztár	1872	1000	200 000	30	358 300	11000	18,5

Somogy	Csurgói	1872	500	25 000	100	48 127	1500	6
	Marcali	1871	400	40 000	100	223 506	na.	na.
	Nagyatádi	1872	300	30 000	60	91 582	na.	na.
	Somogy megyei t Kaposvár	1864	400	40 000	100	920 172	15 080	39 ft
	Szigetvári	1869	600	60 000	100	295 490	9 600	16
Tolna	Bátaszéki kerületi takarékpénztár	1873	1000	100 000	30	192 125	4 500	15
	Bonyhádi	1870	1000	100 000	40	222 732	5 000	10
	Dombóvár-járás takarékpénztár Tamási	1872	1000	50 000	100	89 073	4 000	8
	Dunaföldvári	1868	400	40 000	50	249 012	4 000	30
	Högyészi	1873	1500	150 000	30	92 156	6 000	13,1! 3
	Paksi	1869	300	30 000	100	132 291	3 600	12

Vas	Felsőőri	1872	300	30 000	40	152 044	1 950	14,1
	Hegyháti takarékpénztár Vasvár	1873	500	25 000	50	27 437	2 000	12,5
	Jánosházai	1873	400	25 000	70	58 484	2 250	4,50 ft
	Kiscelli	1869	250	50 000	51	426 249	9 064	37
	Körmendi	1871	300	30 000	40	203 455	4 808	30
	Kőszegi	1844	300	31 500	100	2 345 064	16 200	54
	Muraszombati	1873	150	30 000	50	36 976	1 432	na.
	Német- Nagyszentmihályi	1872	300	30 000	60	77 987	1 320	4,40 frt
	Németújvári	1872	600	30 000	40	106 504	3 960	6,60 f
	Pinkafői	1870	300	30 000	50	445 633	1 800	12
	Rohonci	1873	300	30 000	50	94 362	1 800	12
	Sárvári	1869	300	60 000	40	321 327	5 400	12,5
	Szentgotthárdi	1871	300	30 000	40	272 636	2 277	18,1
	Szombathelyi	1873	150	30 000	50	1 548 955	12 000	20
Szombathelyi általános takarékpénztár	1873	600	60 000	52	151 831	1 867	3 ft	
Vas-Zalai takarékpénztár Körmend.	1874	500	50 000	30	37 424	1 481	na.	

Zala	Alsólendvai	1873	400	40 000	50	65 082	1 600	8
	Alsó-Muraközi takarékpénztár Perlak	1873	500	50 000	50	40 817	2 000	8
	Csabrendeki	1873	400	40 000	50	109 353	3 300	10
	Csáktornyai	1872	400	40 000	50	154 481	3 200	10
	Dél-Zalai takarékpénztár Nagykanizsa	1870	500	100 000	50	382 933 arany 7374	7 750,25	18
	Keszthelyi	1870	300	30 000	40	159 931	3 300	11 frt
	Nagykanizsai	1845	300	30 000	100	1 619 834 arany 1665	22 500	75
	Sümeg vidéki takarékpénztár	1869	400	40 000	100	282 749	8 000	20
	Tapolcai	1872	1200	60 000	60	101 263	2 784	7,75
	Zalaegerszegi	1869	200	40 000	50	443 589	5 200	13

- **szövetkezetek**

- kereskedelmi tv. 223-230 és 247-250. §-ok alapján működnek,
- 226.§-a szerint felelősség lehet korlátlan, vagy korlátolt,
- fennállásuk tartama vagy meghatározott időszak, vagy megjelölés nélküli,
- *„Az alaptőke nem áll részvényekből, hanem kizárólag üzleti betétekből, (részjegy vagy törzsbetétek) képződik, es miután a szövetkezetek leginkább a tagok kölcsönös hitelének, keresetének vagy gazdálkodásának előmozdítására alakulnak, azért a tiszta üzleti nyeresémet is vagy a tagok között egyenlő arányban leendő felosztásra, vagy az üzleti betéti tőke emelésére, vagy végre részben emberbaráti célokra szoktak felhasználni.”*
- 192 egyesület nem jelentkezett a Compassba, de biztos, hogy működtek,
- a régió üzleti eredménye **1874**-ben:
 - az üzleti betét értéke: **1 725 707** frt,
 - kihelyezett kölcsön összege: **1 745 374** frt,
 - tiszta nyereség: **55 096** frt.

SZÖVETKEZETEK ÜZLETI ADATAI MEGYÉNKÉNT 1874.

Megye	népbank, szövetkezet vagy egyesület neve	alakulás éve	üzleti betét		kölcsön	tisztanyereség frt
			törzsbetét (részjegy) db	érték frt ta: tartalékalap h: hitelbiztosíték alap i: elfogadott idegen tőkék ö: összesen	o: okiratra, z: zálogra, v: váltóra, frt	
Baranya (6)	Pécsi kölcsönös segélyegylet	1866	7 065	t: 807 279 i 53 609 ö: 860 888	v: 631 236 z: 37 399 o: 185 159 ö: 853 784	42 182
	Siklósi kölcsönös segélyező egyesület	1868	1 328	t: 104 772 i: 1 460 ö: 106 230	v: 19 693 o: 103 893 ö: 113 586	8 850
	Új-Pécsi takarékos- és előleg egyesület	1872	1 200	t: 16 790 ta: 3 748 i: 20 598 ö: 41 027	v: 34 071 o: 7 256 ö: 41 327	540
	Margócsi önszegélyező egyesület	1872	842	t: 43 784 ta: 4 000 ö: 47 784	v: 46 539	3 524
	Németbólyi segélyegylet	1874	nem közölt adatokat			
	Pécsi könyvnyomdászok segélyegylete	1869	nem közölt adatokat			

SZÖVETKEZETEK ÜZLETI ADATAI MEGYÉNKÉNT 1874.

Megye	népbank, szövetkezet vagy egyesület neve	alakulás éve	üzleti betét		kölcsön	tiszta nyereség frt
			törzsbetét (részjegy) db	érték frt ta: tartalékalap h: hitelbiztosíték alap i: elfogadott idegen tőkék ö: összesen	o: okiratra, z: zálogra, v: váltóra, frt	
Tolna (5)	Szekszárdi Népbank	1872	4 913	t: 51 095	o: 49 810	805
	Bonyhádi Segélyegylet	1865	3 002	t: 230 258 ta: 1 325 h: 34 031 ö: 265 624	o: 262 597	906
	Dombóvári önszegélyező egyesület	1869	674	t: 17 050	o: 15 625	4 055
	Bölcskei segélyegylet	1873	nem közölt adatokat			
	Tolnai kölcsönös segélyegylet	1869	nem közölt adatokat			
Somogy (4)	Csurgói önszegélyező egyesület	1872	525	t: 8 134	o: 7 600	132
	Szigetvári segélyegylet	1868	na.	t: 173 589	o: 175 961	345
	Marcali segélyegylet	1874	nem közölt adatokat			
	Nagybajomi segélyegylet	1870	nem közölt adatokat			

SZÖVETKEZETEK ÜZLETI ADATAI MEGYÉNKÉNT 1874.

Megye	népbank, szövetkezet vagy egyesület neve	alakulás éve	üzleti betét		kölcsön	tisztanyereség frt
			törzsbetét (részjegy) db	érték frt ta: tartalékalap h: hitelbiztosítékalap i: elfogadott idegen tőkék ö: összesen	o: okiratra, z: zálogra, v: váltóra, frt	
Vas (5)	Jánosházi első kiegészítő egyesület	1874	888	t: 22 568	o: 22 568	-
	Jánosházi polgári segélyező egyesület	1871	382	t: 13 442	o: 13 442	-
	Magyargencs-Hőgyészi önszegélyező egyesület	1874	2116	t: 11 266 i: 7 894 ö: 12 160	o: 19 587	708
	Pinkafői segélyegyesület	1873	483	t: 22 436 ta: 2 975 ö: 25 411	v: 6 515 o: 18 818 ö: 25 333	1 381
	Szombathelyi segélyegyesület	1872	nem közölt adatokat			
Zala (4)	Muraközi kiegészítő egyesület, Csáktornya	1869	2 137	t: 73 564 ta: 147 ö: 73 711	o: 72 282	na.
	Nagykanizsai segélyegyesület	1873	nem közölt adatokat			
	Nagykanizsa és vidéke hitel-segélyező-egyesület	1873	1874-ben feloszlott			
	Zalaegerszegi önszegélyező egyesület	1872	nem közölt adatokat			

Szombathely

Székesfehérvár

Veszprém

Zalaegerszeg

Gálaton

18

57

BGE

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

Kaposvár

Széksárd

Pécs

Zagreb